

Barbora Filipová: *Kulturní střet v česko-muslimských manželstvích*. FHS UK, Praha 2012, 57 s.

Tematika etnický a nábožensky smíšených manželství nabývá na významu v souvislosti s aktuálně probíhajícími migračními i dalšími společenskými procesy, obzvláště zajímavá se přitom jeví v případě muslimských manželství. Autorka si proto vybrala vynikající, v českém prostředí dosud prakticky nezpracované téma, k němuž přistoupila z pozic etnologického/sociálně antropologického výzkumu. Provedla výběrové kvalitativní šetření založené převážně na narativních rozhovorech se čtyřmi respondenty (českými partnery ve smíšených manželstvích), jehož výsledky se pokusila interpretovat ve světle dostupné literatury k islámu a vlastního úsudku.

Design výzkumu, popsáný ve čtvrté kapitole, s sebou nese několik problémů. Autorka se nepokusila o (neproveditelný) reprezentativní výzkum, ve svých případových studiích se nicméně zaměřila jen na zkušenosti jednoho z manželských partnerů, respektive na jeho sebe prezentaci. V takto pojatém výzkumu bych přitom očekával víc: nejen pohled „druhé strany“, ale rovněž informace získané prostřednictvím sociálního okolí, případně i zúčastněného pozorování (jaké kupř. v Norsku provedla A. H. Grung). Teprve na základě mnohem širěji pojatých zdrojů by bylo možné kvalifikovaně zhodnotit fungování příslušných manželských svazků. Druhým problémem je způsob analýzy, který vychází z komparace s normativní podobou islámu, známou autorce z literatury (k tomu níže). Potíž je v tom, že žitých forem víry je mnohem víc a při sociálněvědní analýze nelze vystačit s šarí'atskou normou, doplněnou případně o „liberálnější“ přístupy, dochází rovněž k významným odlišnostem na základě etnických, sociálních, kognitivních a dalších charakteristik, na jejichž význam autorka vědomě rezignovala (s. 5). Konečně třetím problémem je absence hlubší sociologické, případně psychologické analýzy, která by vycházela z relevantní teoretické literatury. Autorka se sice seznámila s několika úvodními díly, které v práci stručně představila (s. 7-10), teorii z nich však „nahradila“ přijetím několika vědeckých pojmů/definic, nikoli skutečným konceptuálním přístupem, jehož hypotézy by pak v terénu verifikovala/falzifikovala. Výsledkem její práce je proto kromě vlastního (nedostatečného) sběru dat usuzování prostřednictvím „zdravého selského rozumu“, nikoli akademicky relevantní přístup.

V souvislosti s použitou literaturou, jejíž skutečný rozbor chybí („nahrazen“ výše zmíněnými „výpisky“) konstatuji jednak absenci relevantních studií vydaných v zahraničí, jednak slabou orientaci v religionistické problematice, třebaže je vzhledem k tématu práce klíčovou. Zahraniční studie o smíšených manželstvích muslimů by přitom mohly ukázat jak různé metody uchopení tématu, tak poskytnout důležitý komparativní materiál. V případě literatury o islámu autorka nerozlišuje mezi vědeckou literaturou a sebe prezentací muslimů, což se projevuje i v některých interpretacích (např. s. 13, 22), navíc věnuje jen malou pozornost reálně žitému islámu, který se od šarí'atského ideálu leckdy značně liší. Nejmarkantnějším příkladem budiž kategorie otroků (s. 21), jež byla na základě konsensu autorit fakticky zrušena (třebaže nadále zůstává podstatnou kategorií práva a právní vědy). Opačným případem je zase klitorektomie (s. 22), kterou autorka zmiňuje bez souvislostí a která nemá s islámskou normou nic společného.

Jádrem práce jsou čtyři případové studie, jejichž provedení a zpracování je přijatelné potud, odhlédneme-li od výše uvedených problémů. Popis každého případu je uzavřen autorčiným zhodnocením příslušného vztahu, jež se víc než o teoretickou literaturu opírá o její vlastní úsudek. V některých případech se přitom naneštěstí projevuje nechtěný etnocentrismus (např. s. 34: z jakých pozic lze tvrdit, že je dobré nevnímat náboženství jako dogma a kriticky je hodnotit? Je kulturní a náboženská různorodost, respektive její pozitivní přijetí něčím chvályhodným? Obzvláště v případě soukromé volby jednotlivce? – na tyto otázky přeci neexistuje univerzální, natož „vědecky podložená“ odpověď). Stejně výhrady lze vyslovit vůči kratičké a nehluboké závěrečné analýze (s. 50-54), jež autorku dovedla ke shrnutí, že úspěšnost každého vztahu určuje to, zda oba partneři shodně praktikují (případně zda jsou vzájemně tolerantní), a vztah k islámu míra jejich kulturní otevřenosti a rozhodnutí českého partnera o konverzi (s. 55). S těmito závěry lze v obecné rovině zajisté souhlasit, obávám se však, že jde o natolik zjevné pravdy, že k nim nemusel vést společenskovědní výzkum – který naopak měl přinést mnohem hlubší zjištění.

Vůči předložené práci lze vznést i některé formální výhrady. Autorka často chybuje v interpunkci i v dalších pravopisných normách, někdy zcela zbytečně užívá hovorové výrazy (i mimo přepisy interviews), „nedělá si hlavu“ ani s přepisy arabských termínů (na různých místech práce volí různé formy transkripce, někde vypouští výslovnostní znaky).

Výzkum, který B. Filipová provedla, nedosáhl patřičné šíře a jeho výsledky byly jen částečně analyzovány. Velmi slabá se přitom jeví analýza vycházející z pozic společenských věd, ač právě ta by se měla stát jádrem celé práce. Z těchto důvodů práci sice **doporučuji k obhajobě**, hodnotím nicméně jen jako **dobrou**.

V Praze dne 16. července 2012

Doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.